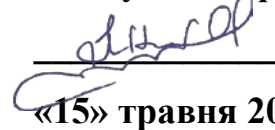

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Максим БУЛИК
«15» травня 2025 р.

**«ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ ЩОДО БІЖЕНЦІВ ТА ЇЇ ДОСВІД ДЛЯ
УКРАЇНИ»**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої
освіти першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти освітньо-професійної
програми «Міжнародні відносини»

Мусієнко Владислави Дмитрівни

Науковий керівник: Пахоменко Сергій
Петрович, к.і.н., доцент, доцент кафедри
політології та міжнародних відносин

Рецензент: Сараєва Ольга Віталіївна, к.і.н.
доцент кафедри філософських наук та
історії України, ДВНЗ «Приазовський
державний технічний університет»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно / А / 90

Секретар ЕК

Анастасія ТРОФИМЕНКО

«12» червня 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ЩОДО БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА ЩОДО БІЖЕНЦІВ.....	
РОЗДІЛ 3. АДАПТАЦІЯ ДОСВІДУ НІМЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що проблема міграції, зокрема інтеграції біженців у суспільства приймаючих країн, стає однією з найважливіших тем сучасної світової політики. Міграційні процеси, що набули глобального масштабу протягом останніх кількох десятиріч, активно впливають на соціальні, економічні, а також політичні сфери багатьох країн. У цей процес активно залучені не тільки держави, що є основними донорами біженців, але й ті, які стають приймаючими країнами, що мають забезпечити права, безпеку та адаптацію новоприбулих громадян. Зростання кількості біженців на світовій арені, внаслідок збройних конфліктів, політичної нестабільності, а також економічних проблем у багатьох регіонах світу, підвищує актуальність розробки дійсно ефективних міграційних політик.

Варто зазначити, що саме Німеччина є одним із провідних прикладів у світі, де міграційна політика та інтеграція біженців стали ключовими питаннями внутрішньої та зовнішньої політики. Зокрема, політика Німеччини щодо біженців стала відома у світі своєю відкритістю та гнучкістю, зокрема під час так званої «міграційної кризи» 2015 року, коли країна прийняла понад один мільйон біженців. Цей досвід не лише змінив внутрішній стан Німеччини, але й став важливим уроком для інших країн Європи, які також зіткнулися з подібними викликами. Враховуючи політичні, соціальні та економічні виклики, що постали перед Німеччиною, країна розробила стратегії, які дозволяють біженцям адаптуватися до нових умов і суспільства. Це стало прикладом для інших європейських держав, включаючи Україну, яка зіткнулася з власними проблемами міграції у зв'язку з повномасштабною війною та окупацією частини своїх територій.

В Україні проблема міграції та інтеграції біженців також набуває

особливої важливості в контексті збройного конфлікту з Росією, що змусило мільйони українців покинути свої домівки та шукати притулку в інших країнах. Оскільки міграція з тимчасово окупованих територій є одним з основних викликів для України, важливим є вивчення досвіду інших країн, зокрема Німеччини, що дає можливість перенести їхній досвід на вітчизняну практику. Адже, попри складну політичну ситуацію, необхідність ефективної інтеграції біженців вимагає від держави не лише забезпечення прав людей, а й створення умов для їх соціального та економічного становлення в новій країні.

Актуальність цієї теми особливо підвищується в умовах триваючого військового стану в Україні, що призвів до значної внутрішньої міграції та зовнішнього потоку біженців. Це підвищує потребу у розробці ефективних механізмів підтримки таких осіб, особливо в країнах, які готові приймати українських біженців, а також у контексті інтеграційних програм. Розгляд політики Німеччини щодо біженців допоможе не тільки глибше зрозуміти існуючі проблеми і можливості інтеграції, але й виявити важливі аспекти, які можна було б застосувати в Україні.

Важливо зазначити, що дослідження політики Німеччини щодо біженців є надзвичайно актуальним для України, оскільки надає можливість навчитися з досвіду держави, яка має великий і тривалий досвід у вирішенні цієї проблеми. Враховуючи специфічні умови та потреби України в умовах війни, це дослідження може стати важливим кроком у розробці власної міграційної стратегії та інтеграційної політики.

Об'єкт дослідження - політика Німеччини щодо біженців, зокрема, механізми прийому та інтеграції біженців, а також реакція міжнародних інститутів на міграційну ситуацію.

Предмет дослідження - аналіз політики Німеччини щодо біженців та її вплив на міжнародні відносини, зокрема на політику України щодо біженців, з огляду на адаптацію досвіду Німеччини в українських умовах.

Метою даного дослідження є аналіз політики Німеччини щодо біженців, вивчення її досвіду і визначення, яким чином цей досвід може бути

використаний для вдосконалення української політики щодо біженців.

Завдання дослідження:

1. Вивчити історичний контекст та етапи розвитку міграційної політики Німеччини.
2. Проаналізувати основні заходи, що застосовуються Німеччиною для прийому та інтеграції біженців. Оцінити роль міжнародних організацій у політиці Німеччини щодо біженців.
3. Дослідити можливості адаптації досвіду Німеччини для України.

Методологія дослідження включає вивчення та детальний аналіз нормативних актів, офіційних документів та статистичних даних, що стосуються політики Німеччини щодо біженців. Зокрема, використовуються результати соціологічних досліджень і публікацій у наукових журналах та ЗМІ, що дають змогу оцінити вплив цієї політики на суспільство. Для глибшого аналізу було застосовано порівняльно-правовий метод, що дозволяє порівнювати політики Німеччини та України в контексті інтеграції біженців. Також історико-аналітичний метод дає змогу оцінити етапи розвитку міграційної політики Німеччини та її зміни з часом. Врахування цих методів дозволяє здійснити всебічний аналіз досліджуваної теми та розкрити особливості політики прийому біженців.

Джерельна база дослідження включає широке коло документів і матеріалів, які у свою чергу забезпечують всебічний аналіз політики Німеччини щодо біженців. Одними з основних джерел є документи міжнародних організацій, таких як ООН і Європейський Союз. Зокрема, публікації на кшталт *Global Trends: Forced Displacement in 2023* від UNHCR, містять статистичні дані, які дозволяють оцінити загальні тенденції міграції на глобальному рівні. Звіти, такі як *Asylum Report 2024* від Європейського Союзу, надають важливу інформацію щодо політики притулку в Європі та в Німеччині зокрема, висвітлюючи аспекти адаптації біженців.

У наукових джерелах, таких як OECD. *Germany's Integration of Refugees*, розглядаються питання інтеграції біженців у Німеччині та аналізуються

можливості для вдосконалення цього процесу. Зокрема, в BAMF. Migrationsbericht 2023, який публікує Федеральне управління з міграції та біженців Німеччини, детально викладено механізми міграційної політики країни, що є важливим для дослідження конкретних заходів, спрямованих на інтеграцію біженців. У вивченні практичних аспектів міграційної політики важливу роль відіграють публікації урядових установ Німеччини, зокрема Bundeszentrale für politische Bildung. Ці публікації висвітлюють принципи міграційної політики та надають аналіз інтеграційних програм. Інші матеріали, такі як Understanding Germany's response to the 2015 refugee crisis, дають можливість зрозуміти історичний контекст і досвід Німеччини в умовах міграційної кризи.

Крім того, важливим джерелом є інтерв'ю з експертами, а також мемуари осіб, які безпосередньо залучені до процесів міграції. Ці джерела дозволяють отримати глибше розуміння реального досвіду біженців, їх труднощів і успіхів у процесі інтеграції. Публікації, такі як UNHCR Ukraine. Situation Flash Update, надають актуальну інформацію щодо становища біженців, що прибувають до Німеччини.

Серед джерел, що допомагають оцінити ефективність політики, є статистичні дані, надані Federal Statistical Office of Germany. Ці дані дозволяють відслідковувати кількість біженців, їх розподіл по федеральних землях та ефективність програм інтеграції. Зокрема, звіти, що публікуються на офіційних платформах, таких як EUAA та IOM, дають можливість аналізувати результати заходів, спрямованих на підтримку біженців.

Звіт Temporary Protection Directive 2001/55/EC від Європейського Союзу є важливим документом, що висвітлює правила тимчасового захисту біженців в рамках ЄС, включаючи Німеччину. Окрім того, наукові публікації в міжнародних журналах, таких як Migration Policy Debates, допомагають глибше вивчити теоретичні та практичні аспекти міграційної політики.

Варто зауважити, що важливими є публікації, які зосереджуються на порівняльному аналізі політики Німеччини та інших країн Європи. Зокрема,

такі матеріали дозволяють вивчити, як інші країни адаптують досвід Німеччини у своїй політиці щодо біженців, що є важливим для розробки стратегій для України в умовах війни.

Джерела, що використовуються в дослідженні, складаються з документів міжнародних організацій, звітів урядових установ, наукових статей і публікацій, що дозволяють створити об'єктивну картину міграційної політики Німеччини та оцінити її ефективність. Вони також надають можливість порівняти різні підходи до інтеграції біженців і адаптації політики Німеччини в інших країнах, зокрема в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблені в рамках роботи рекомендації можуть бути використані органами державної влади України для вдосконалення міграційної політики щодо біженців. Позиції, що висвітлені в дослідженні, можуть бути корисними для правозахисних організацій, громадських організацій, а також для органів місцевого самоврядування, що займаються питаннями соціальної інтеграції біженців.

Дослідження також може бути використано в академічних цілях, зокрема у навчальних курсах, що стосуються міжнародних відносин, міграційної політики та прав людини. Крім того, результати роботи можуть бути презентовані на наукових конференціях та публікаціях у наукових виданнях.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що для українських дослідників та практиків було запропоновано новітній підхід до адаптації політики Німеччини щодо біженців в умовах сучасної геополітичної ситуації в Україні. Це є важливим кроком у контексті глибоких змін, які відбуваються в Європі та Україні, зокрема у зв'язку з війною в Україні, що у свою чергу зумовлює актуальність вивчення досвіду інших країн, зокрема Німеччини, у сфері міграції.

У роботі було вперше використано новітні джерела, що містять актуальні дані про міграційні процеси та політичні зміни в Німеччині. Зокрема,

були залучені звіти міжнародних організацій, таких як UNHCR та Європейський Союз, а також документи урядових установ Німеччини, що дозволяють оцінити ефективність міграційної політики цієї країни на сучасному етапі.

Зокрема, в роботі використовуються раніше невідомі або маловивчені джерела іноземними мовами, які не знайшли широкого відображення в українській історіографії. Це дозволяє додати нові відомості та погляди на досліджувану тему, сприяючи більш глибокому розумінню того, як Німеччина адаптує свою політику до умов глобальних і внутрішніх викликів.

Також новизною є синтез різних підходів до інтеграції біженців у Німеччині, що не були детально розглянуті в українських наукових роботах. Особлива увага приділяється практичним аспектам, зокрема щодо соціальної адаптації біженців та їх інтеграції на ринку праці, що є критично важливим для формулювання рекомендацій для України.

У рамках роботи розроблено новий підхід до порівняння політики Німеччини та України щодо біженців, що дозволяє визначити можливості застосування досвіду Німеччини в Україні, враховуючи специфіку української ситуації. Цей підхід дає можливість не лише оцінити ефективність політики Німеччини, але й знайти шляхи для її адаптації до умов України, зокрема щодо внутрішньо переміщених осіб.

Окрім того, у роботі вдосконалено аналіз статистичних даних щодо кількості біженців, їх демографічних характеристик та рівня інтеграції, що дозволяє створити більш об'єктивну картину ефективності міграційної політики. Зокрема, було модифіковано методику аналізу даних, що дозволяє отримати точніші результати при оцінці впливу різних політичних заходів на становище біженців.

Саме тому новизна роботи полягає у запропонуванні комплексного підходу до адаптації політики Німеччини щодо біженців в умовах сучасних викликів, що має велике значення для подальших досліджень у цій сфері та для практичних рекомендацій щодо покращення міграційної політики в

Україні.

Структура роботи включає три основні розділи. У першому розділі розглядаються теоретичні засади політики щодо біженців у міжнародних відносинах. Цей розділ містить аналіз поняття біженця у міжнародному праві, основні міжнародні документи щодо захисту прав біженців, а також роль міжнародних організацій, що займаються проблемами біженців.

Другий розділ присвячений політиці Федеративної Республіки Німеччина щодо біженців. Вивчається історія формування міграційної політики Німеччини, особливості прийому біженців під час кризи 2015 року та після, а також сучасні механізми інтеграції біженців. У розділі також проводиться оцінка ефективності політики Німеччини з урахуванням викликів і досягнутих успіхів.

Третій розділ аналізує адаптацію досвіду Німеччини в контексті української міграційної політики. У цьому розділі розглядається поточний стан політики щодо переселенців і біженців в Україні, проблеми та виклики у сфері внутрішньо переміщених осіб. Окремо вивчаються можливості застосування досвіду Німеччини в Україні, а також перешкоди для імплементації цього досвіду та шляхи їх подолання.

Таким чином, структура наукової роботи охоплює теоретичні основи політики щодо біженців, детальний аналіз політики Німеччини в цій галузі та можливості адаптації її досвіду для України.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ ЩОДО БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасній системі міжнародних відносин статус біженця займає особливе місце, оскільки безпосередньо пов'язаний із захистом прав людини, гарантуванням безпеки особистості, а також дотриманням міжнародних зобов'язань держав. Поняття «біженець» є результатом достатньо тривалого еволюційного процесу формування міжнародного права у сфері захисту переміщених осіб, що зазнають переслідувань у своїй країні походження.

Основним документом, який заклав фундамент міжнародного визначення терміну «біженець», є Конвенція про статус біженців 1951 року [1]. У статті 1 цієї Конвенції біженцем визнається особа, яка «внаслідок обґрунтованого страху стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни свого громадянства та не може або не бажає скористатися захистом цієї країни» [1]. Це визначення стало фундаментальним для національного законодавства більшості держав та подальших міжнародних актів.

Однак первинне положення Конвенції стосувалося лише подій, що сталися до 1 січня 1951 року. Це обмеження було усунене завдяки Протоколу 1967 року, який розширив сферу застосування Конвенції на всі події незалежно від дати [2]. Така зміна свідчить про прагнення міжнародної спільноти адаптувати правові механізми до нових викликів у сфері міграції та біженства.

Додатковим джерелом захисту прав біженців є Європейська конвенція з прав людини (1950), яка хоч і не визначає поняття «біженець», однак встановлює низку фундаментальних прав, яких мають дотримуватися

держави-учасниці щодо усіх осіб, включно з шукачами притулку [3]. Зокрема, стаття 3 Конвенції забороняє катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання, що є підставою для надання притулку.

Вагомий внесок у роз'яснення процедури надання статусу біженця зробило Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), яке у

«Підручнику з процедур і критеріїв визначення статусу біженця» докладно описує, як саме має здійснюватися ідентифікація осіб, що підпадають під визначення Конвенції 1951 року [5]. UNHCR наголошує на необхідності індивідуального підходу до кожного випадку, а також на повазі до принципу «non-refoulement», який забороняє примусове повернення біженців до країн, де їх життю чи свободі загрожує небезпека.

Згідно з директивою 2001/55/ЕС Європейського Союзу, запроваджено механізм тимчасового захисту для масового напливу переміщених осіб, що вказує на розширення підходів до розуміння біженства в контексті гуманітарних криз [6]. Такий підхід демонструє прагнення ЄС адаптувати законодавство до викликів часу, не відмовляючись від основоположних принципів міжнародного права.

У контексті сучасних глобальних викликів поняття біженця набуло ще ширшого значення. Так, доповідь UNHCR «Global Trends: Forced Displacement in 2023» фіксує безпрецедентний рівень переміщення людей у світі - понад 110 мільйонів осіб, з яких значна частина потребує міжнародного захисту як біженці [4]. Біженці сьогодні - це не лише жертви політичних режимів, а й особи, які тікають від збройних конфліктів, екологічних катастроф чи економічного колапсу.

У цьому контексті також зростає важливість розмежування понять «біженець» і «внутрішньо переміщена особа» (ВПО). Відповідно до визначення Міжнародної організації з міграції (ІОМ), ВПО - це особи, що залишають своє місце проживання, але не перетинають міжнародно визнаних кордонів [21]. Таким чином, лише перетин міжнародного кордону та наявність

обґрунтованого остраху переслідування надають особі право претендувати на статус біженця згідно з міжнародним правом.

Умови та критерії надання статусу біженця варіюються в різних державах, однак зазвичай включають подання особистої заяви, проходження співбесіди, надання доказів загрози тощо. Наприклад, згідно з щорічною доповіддю EUAA про надання притулку у 2024 році, Німеччина була серед провідних країн за кількістю зареєстрованих заяв шукачів притулку в Європі [7]. Це свідчить як про високий рівень довіри до правових систем країн ЄС, так і про складність викликів, що стоять перед ними у контексті контролю міграції та захисту прав людини.

Однак правовий статус біженця не гарантує автоматичної інтеграції чи повного прийняття у країні перебування. За даними Bundeszentrale für politische Bildung, Німеччина веде активну політику інтеграції, водночас намагаючись врегулювати питання обмеження імміграції та ідентифікації недокументованих осіб [13]. Це створює поле для політичних і соціальних дебатів щодо меж гуманізму, національної безпеки та міжнародних зобов'язань [10].

Таким чином, поняття «біженець» у міжнародному праві є складною юридичною та соціальною категорією, яка охоплює не лише формальні критерії, але й глибокі гуманітарні, політичні та етичні аспекти. Його трактування є динамічним, оскільки залежить від історичного контексту, міжнародних конфліктів, еволюції прав людини та позицій міжнародних організацій. У світлі сучасних глобальних процесів - таких як війна в Україні, зростання авторитарних режимів та зміна клімату - роль інституту біженства лише посилюється, а відповідні міжнародно-правові норми потребують подальшого вдосконалення та послідовного впровадження.

Захист біженців у сучасному світі здійснюється на основі розвиненої системи міжнародного права, яка включає низку нормативно-правових актів, ухвалених на глобальному та регіональному рівнях. Ці документи не лише визначають правовий статус біженців, а й зобов'язують держави

дотримуватися принципів гуманності, недискримінації та невислання (non-refoulement). Центральними у цьому контексті є Конвенція ООН про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, що її доповнює.

Конвенція про статус біженців (1951 року), ухвалена в рамках Організації Об'єднаних Націй, є головним міжнародним документом, який визначає правовий статус біженця та зобов'язання держав щодо осіб, які потребують міжнародного захисту. Відповідно до статті 1 Конвенції, біженець - це особа, яка «внаслідок обґрунтованого побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебуває за межами країни свого громадянства і не може або не бажає скористатися захистом цієї країни» [1].

Даний документ закріплює основні права біженців, зокрема право на житло, освіту, працю, свободу пересування та доступ до суду. Водночас Конвенція покладає на біженців певні обов'язки - зокрема дотримання законів країни перебування [1].

Принцип невислання, закріплений у статті 33, забороняє вислання або повернення біженця в країну, де його життю чи свободі загрожує небезпека. Цей принцип став базовим елементом міжнародного захисту біженців [1].

Протокол, прийнятий у 1967 році, розширив дію Конвенції 1951 року, скасувавши географічні та часові обмеження, які передбачали захист лише для осіб, переміщених внаслідок подій, що сталися до 1 січня 1951 року в Європі [2]. Це дало змогу поширити міжнародний правовий захист на біженців у всьому світі, незалежно від місця та часу конфлікту.

Участь України в цих документах є підтвердженням її зобов'язань як частини міжнародної правозахисної системи.

Важливим регіональним документом, що має значення для захисту біженців, є Європейська конвенція з прав людини 1950 року. Хоча вона не містить спеціальних положень щодо біженців, її статті забезпечують фундаментальні права кожної особи, включаючи право на життя (ст. 2), заборону катувань (ст. 3), право на справедливий суд (ст. 6) і повагу до

приватного й сімейного життя (ст. 8) [3].

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) значною мірою вплинули на тлумачення положень щодо захисту шукачів притулку. Наприклад, ЄСПЛ неодноразово визнавав порушення статті 3 у випадках, коли вислання особи могло спричинити катування або нелюдське поводження [3].

Директива ЄС про тимчасовий захист 2001/55/ЄС є правовою основою для надання тимчасового захисту в Європейському Союзі у випадку масового напливу біженців. Директива була впроваджена для уніфікації підходів держав- членів у кризових ситуаціях і забезпечення швидкого та ефективного надання допомоги [6]. Вона була активована у 2022 році у зв'язку з війною в Україні, що дозволило українським біженцям отримати захист без необхідності проходження звичайної процедури надання притулку.

Директива гарантує тимчасовий дозвіл на проживання, доступ до житла, медичної допомоги, ринку праці та освіти [6].

Важливою складовою міжнародного інструментарію захисту є документація, розроблена Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Наприклад, «Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status» містить детальні рекомендації для урядів щодо процедур визначення статусу біженця [5]. Посібник базується на положеннях Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року і слугує довідником для держав у питаннях тлумачення критеріїв статусу біженця.

Крім того, щорічні аналітичні звіти УВКБ ООН - зокрема «Global Trends: Forced Displacement» - надають актуальні дані щодо масштабів вимушеного переміщення у світі, що є важливою основою для формування міжнародної політики [4].

Окрім фундаментальних документів, значну роль відіграють регулярні оновлення ситуаційних звітів та стратегічних документів. Наприклад, «UNHCR Ukraine. Situation Flash Update» подає аналіз динаміки переміщення та потреб вимушено переміщених осіб в Україні [8]. Це дозволяє міжнародним організаціям координувати гуманітарну допомогу та планувати дії з

урахуванням актуального контексту.

Аналогічно, «Asylum Report» Європейського агентства з питань надання притулку (EUAA) є щорічною доповіддю, що узагальнює зміни в політиці держав-членів ЄС щодо захисту шукачів притулку [7].

Крім правових документів, практику захисту біженців формують численні міжурядові організації, такі як МОМ, Європейська Комісія, Рада Європи, OECD тощо. Наприклад, публікації OECD аналізують ефективність інтеграційної політики, зокрема в Німеччині, де проживає значна кількість біженців з різних країн [25]. European Migration Network, у свою чергу, проводить регулярну оцінку міграційної політики, що допомагає державам адаптувати свої законодавчі підходи до змін міжнародного середовища [26].

Питання захисту прав біженців і внутрішньо переміщених осіб належить до ключових пріоритетів сучасного міжнародного співтовариства. Реалізація міжнародних стандартів захисту прав цих категорій осіб покладається не лише на держави, але й на міжнародні міжурядові та неурядові організації, які виступають як посередники між національними урядами та особами, що зазнали вимушеного переміщення. Найбільшу роль у цьому контексті відіграють Організація Об'єднаних Націй, її спеціалізовані агентства, Європейський Союз, міжнародні гуманітарні фонди та неурядові ініціативи.

UNHCR, створене у 1950 році, є провідною міжнародною організацією, відповідальною за координацію діяльності щодо захисту біженців, їхнього переселення та реінтеграції. Основними функціями агентства є надання допомоги державам у виконанні положень Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року [1; 2]. UNHCR працює в понад 130 країнах світу, забезпечуючи підтримку більш ніж 100 мільйонам осіб, змушених покинути свої домівки внаслідок конфліктів, насильства або порушень прав людини [4].

У сучасному світі діяльність UNHCR не обмежується лише наданням гуманітарної допомоги. Організація займається моніторингом ситуації у сферах захисту прав біженців, бере участь у розробці законодавчих ініціатив, проводить навчання та роз'яснювальні кампанії, сприяє інтеграції біженців у

приймаючі суспільства [5].

Згідно з даними на 2024 рік, особливу увагу UNHCR приділяє ситуації в Україні, де організація підтримує як внутрішньо переміщених осіб, так і біженців за кордоном. У спільній заяві з Міністерством національної єдності України UNHCR підкреслило важливість спільної стратегії інтеграції та захисту переміщених осіб [12].

ІОМ, яка з 2016 року офіційно входить до системи ООН, займається питаннями міграції в широкому значенні, включаючи й захист біженців. Організація надає технічну допомогу урядам, реалізує програми підтримки мігрантів, проводить дослідження міграційних потоків, а також координує гуманітарну допомогу [27].

Особливу увагу ІОМ приділяє Україні. Згідно з внутрішнім звітом 2024 року, станом на жовтень в Україні перебувало понад 3,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб, що потребують допомоги з житлом, медициною та соціальною адаптацією [21].

Окрім підтримки переміщених осіб, ІОМ також бере участь у формуванні політики щодо безпечної, впорядкованої та гуманної міграції. Її щорічна доповідь «World Migration Report» є авторитетним джерелом аналітичної інформації для урядів і дослідників [27].

ЕУАА - це спеціалізована агенція Європейського Союзу, відповідальна за реалізацію загальної європейської системи притулку. Організація надає підтримку державам-членам у сфері обробки заяв на притулок, навчання персоналу, розвитку інфраструктури для прийому біженців, а також здійснює моніторинг відповідності національного законодавства до європейських стандартів [7].

У зв'язку з початком повномасштабної агресії Росії проти України, ЕУАА виступило одним з ключових координаторів у наданні тимчасового захисту українцям в ЄС на підставі Директиви 2001/55/ЄС [6; 23]. Агентство публікує щорічні звіти, які детально аналізують політичні, правові та соціальні аспекти захисту біженців у Європі [7].

ОБСЄ, хоча й не є безпосередньо агентством у справах біженців, відіграє важливу роль у моніторингу ситуації з правами людини у кризових регіонах, включаючи питання переміщення населення. Місії ОБСЄ беруть участь у миротворчих зусиллях, відстежують порушення прав біженців, сприяють посередництву між сторонами конфліктів. Зокрема, під час конфлікту в Україні моніторингові групи фіксували численні випадки насильства та порушень гуманітарного права, що призводили до масової втечі цивільного населення [24]. ОНЧНР здійснює моніторинг стану прав людини у світі, включаючи права біженців. Його діяльність охоплює складання доповідей про випадки дискримінації, насильства та недотримання міжнародного гуманітарного права щодо переміщених осіб. ОНЧНР співпрацює з урядами, громадянським суспільством та іншими агенціями ООН у сфері розробки політик, спрямованих на захист біженців [3; 4].

До проблематики захисту біженців дотичні й інші структури: ЮНІСЕФ - у частині захисту дітей-біженців, Всесвітня організація охорони здоров'я - в контексті медичної допомоги, Міжнародний Комітет Червоного Хреста - у наданні гуманітарної підтримки в зонах конфлікту.

Також вагому роль відіграють неурядові міжнародні організації. Наприклад, Danish Refugee Council активно працює в Україні, реалізуючи програми житлової підтримки для внутрішньо переміщених осіб [17]. Організація People in Need спеціалізується на підтримці вразливих категорій біженців, зокрема через надання базових послуг у сфері освіти та охорони здоров'я [18].

Нарешті, слід згадати про діяльність ОЕСР, яка розробляє рекомендації з інтеграції біженців до ринку праці. У своїй доповіді за 2023 рік організація акцентує на важливості мовної підготовки, визнання кваліфікацій та доступу до освіти як ключових умов успішної інтеграції [25].

РОЗДІЛ 2.

ПОЛІТИКА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА ЩОДО БІЖЕНЦІВ

Міграційна політика Федеративної Республіки Німеччина формувалась під впливом численних як внутрішніх так зовнішніх чинників, зокрема наслідків Другої світової війни, інтеграційних процесів у межах Європейського Союзу, хвиль економічної міграції, низки гуманітарних криз, а також змін у політичному ландшафті. Еволюція німецької міграційної політики є показовим прикладом того, як держава намагається адаптуватися до викликів глобалізованого світу, зберігаючи баланс між гуманізмом, правовою визначеністю та національною безпекою.

Після Другої світової війни територія ФРН зазнала значного демографічного шоку. До країни прибуло понад 12 мільйонів осіб - німців, які були депортовані або втекли з Центрально-Східної Європи [13]. Це були не просто біженці, а вимушено переміщені особи, яким необхідно було надати житло, роботу, базові соціальні послуги, а також забезпечити інтеграцію в нове суспільство.

На той час офіційної міграційної політики як такої ще не існувало. Влада зосередилася переважно на допомозі особам німецького походження, чим заклала етноцентричну парадигму, яка панувала в політиці ФРН протягом кількох наступних десятиліть. Правовий статус «пізнього переселенця» гарантував особам німецького походження автоматичне громадянство, соціальні пільги та доступ до інфраструктури [13; 18].

Швидке економічне зростання внаслідок «економічного дива» викликало дефіцит робочої сили. Щоб забезпечити виробничі потреби, уряд ФРН уклав низку двосторонніх угод про залучення іноземних працівників з Італії (1955), Іспанії (1960), Греції (1960), Туреччини (1961), Марокко (1963),

Португалії (1964), Тунісу (1965), а також Югославії (1968) [14; 19].

Ці трудові мігранти, відомі як «гастрабайтери», розглядалися лише як тимчасові робітники. Їхнє довготривале перебування не планувалося, а політика інтеграції практично була відсутня. Соціальна сегрегація, зосередження в окремих районах, культурні відмінності стали викликами для міської інфраструктури [14; 22]. Водночас, саме в цей період міграція почала впливати на соціальну структуру ФРН, поступово змінюючи демографічну картину.

Варто зазначити, що після нафтової кризи 1973 року ФРН оголосила про мораторій на подальше залучення іноземної робочої сили. Це ознаменувало зміну політичного підходу: від залучення до обмеження. Очікувалося, що більшість іноземців залишить країну, однак вони, навпаки, почали перевозити свої родини, що призвело до трансформації імміграції у стабільне проживання [13; 19].

У 1980-х роках почалися жваві публічні дискусії про інтеграцію, однак державна риторика залишалась суперечливою. Офіційно Німеччина не визнавала себе країною імміграції, що призводило до юридичної невизначеності, складнощів у набутті громадянства, недостатньої підтримки інтеграційних програм [15].

Після об'єднання ФРН у 1990 році країна пережила нову хвилю міграції. Основну частку мігрантів складали етнічні німці з територій колишнього СРСР, а також біженці з Югославії, Іраку, Афганістану [13; 25]. Водночас, зростала кількість клопотань про надання притулку, що викликало суспільну напругу, а також політичну кризу.

У 1993 році було ухвалено так званий «Компроміс щодо притулку», що значно обмежив можливість отримання статусу біженця, запровадивши, зокрема, концепцію «безпечної третьої країни» [25]. Таким чином, особи, які прибували до ФРН через інші безпечні країни, автоматично втрачали право на притулок.

Новий етап у розвитку міграційної політики почався після 2000 року,

коли політична еліта визнала необхідність проведення реформ. У 2005 році було ухвалено Закон про імміграцію, який офіційно визнав Німеччину як країну імміграції [28]. Закон визначав основи легальної імміграції, інтеграції, притулку, створив базу для політики у сфері кваліфікованої імміграції та боротьби з нелегальною міграцією.

Була заснована нова інституція - Федеральне відомство з питань міграції та біженців (BAMF), яке отримало повноваження у сфері інтеграції та розробки імміграційної політики [28; 29]. Запроваджено інтеграційні курси, підтримку мовного навчання, програми адаптації на ринку праці.

Кульмінацією німецької міграційної політики стала міграційна криза 2015 року, під час якої країна прийняла понад 1 мільйон біженців із Сирії, Іраку, Афганістану та низки інших країн [26]. Рішення Ангели Меркель відкрити кордони мало глибокий політичний та моральний резонанс. Слоган «Wir schaffen das» став символом німецького гуманізму, проте водночас викликав суперечки і спротив серед частини населення [11; 25].

Федеральний уряд активізував політику інтеграції: збільшив фінансування, розширив мовні програми, сприяв працевлаштуванню біженців. Однак одночасно було укладено Угоду ЄС-Туреччина, яка значно обмежила міграційні потоки та зміцнила зовнішні кордони ЄС [7].

Станом на 2020-ті роки ФРН активно демонструє прагнення до раціоналізації міграційних процесів. Прийняття біженців з України у 2022–2024 роках стало новим випробуванням для міграційної системи. Німеччина застосувала Директиву ЄС про тимчасовий захист (2001/55/EC), що дозволило українцям швидко отримати доступ до освіти, медицини, житла та працевлаштування [6; 8].

Уряд зосередився на посиленні прикордонного контролю, боротьбі з нелегальною міграцією, депортації порушників. Водночас зберігається курс на залучення висококваліфікованих кадрів, запроваджуються нові програми трудової імміграції - зокрема, з країн Балкан та Північної Африки [9; 10].

2.1. На сьогодні політика ФРН демонструє прагнення до балансу між

відкритістю та контролем. Інтеграція біженців, зокрема українських, стала ключовим завданням, яке реалізується через співпрацю з місцевими громадами, роботодавцями та громадськими організаціями. УВКБ ООН, OECD та інші міжнародні інституції відзначають високу ефективність німецької моделі інтеграції, особливо в сфері професійної освіти та соціальної адаптації [7; 25; 29]. **Особливості прийому біженців у період кризи 2015 року та після**

Міграційна криза 2015 року мала доволі глибокі й комплексні передумови, що пов'язані з поєднанням геополітичних, соціально-економічних та екологічних факторів, які охоплювали значну частину Близького Сходу, Центральної Азії та Північної Африки. Насамперед кризу спричинили масштабні збройні конфлікти, зокрема громадянська війна в Сирії, що розпочалась у 2011 році, яка спричинила понад 6 мільйонів внутрішньо переміщених осіб та ще понад 5 мільйонів біженців, більшість із яких знайшли тимчасовий притулок у Туреччині, Лівані та Йорданії [25].

Паралельно загострилась ситуація в Афганістані, де після часткового виведення військ НАТО почастишали напади талібів і терористичні атаки. Ірак залишався політично нестабільним і вразливим через діяльність ІДІЛ, а Лівія після падіння режиму Каддафі фактично розпалась на фрагментовані зони впливу, де не діяли єдині державні інституції. Додатково, екологічна деградація, зростання населення, бідність і безробіття в країнах Сахельського поясу Африки також сприяли зростанню міграційних потоків у бік Європи.

На цьому тлі багато мігрантів намагалися досягти території Європейського Союзу, зокрема через «балканський маршрут», що пролягав через Туреччину, Грецію, Північну Македонію, Сербію, Угорщину або Хорватію. Цей шлях став основним напрямком руху у 2015 році через відносну доступність і відсутність ефективного контролю на кордонах окремих країн. ЄС не мав на той момент чітко сформованого спільного механізму оперативного реагування, що призвело до великого навантаження насамперед на прикордонні країни (Грецію, Італію) та на головні держави призначення,

передусім Німеччину та Швецію [25].

Федеративна Республіка Німеччина виявилась найбільш привабливою країною для біженців, що пояснюється кількома чинниками. По-перше, вона мала репутацію гуманної країни, яка дотримується високих стандартів у сфері захисту прав людини. По-друге, економічна стабільність, потреба в робочій силі та розвинена соціальна система створювали сприятливі умови для потенційної інтеграції мігрантів. По-третє, у Німеччині вже існували численні діаспори вихідців з Туреччини, Сирії, Афганістану, що полегшувало процес адаптації новоприбулих.

За офіційними даними Федерального відомства з питань міграції та біженців (BAMF), у 2015 році до ФРН прибуло понад 890 тисяч осіб, які подали клопотання про надання притулку [25]. У наступному 2016 році ця цифра залишалась високою, хоча й знизилась до 745 тисяч завдяки зміцненню контролю на зовнішніх кордонах ЄС і укладенню угоди з Туреччиною [29]. Усього за два роки (2015–2016) ФРН прийняла понад 1,6 мільйона мігрантів, що стало безпрецедентним показником у її післявоєнній історії.

Політично важливим моментом стало рішення канцлерки Ангели Меркель не закривати кордон, попри тиск з боку окремих держав-членів ЄС та політичних сил всередині країни. 31 серпня 2015 року вона заявила: «Wir schaffen das» («Ми впораємось»), чим окреслила стратегічну лінію на гуманітарний прийом мігрантів і підтримку міжнародних норм, зокрема Женевської конвенції про статус біженців [26].

Цей жест отримав широку підтримку серед міжнародної спільноти, гуманітарних організацій та частини німецького суспільства, однак викликав і хвилю критики. Скептики вказували на ризики перевантаження соціальної інфраструктури, зростання напруги між місцевим населенням та новоприбулими, а також можливу загрозу для безпеки. Особливо активізувалися правопопулістські сили, зокрема партія «Альтернатива для Німеччини», яка використала тему міграції як ключовий елемент своєї політичної програми [7].

Таким чином, міграційна криза 2015 року не лише виявила слабкі сторони існуючої системи управління міграційними потоками на рівні ЄС, а й стала моментом істини для внутрішньої політики Німеччини. Вона поставила під сумнів здатність Європейського Союзу до солідарного реагування, проте водночас зміцнила гуманітарний імідж ФРН як країни, що дотримується своїх міжнародних зобов'язань і цінностей.

У відповідь на кризу 2015 року Федеративна Республіка Німеччина суттєво активізувала як правові, так і адміністративні механізми, щоб впоратися з безпрецедентним потоком шукачів притулку. Ключовим принципом, що лежав в основі німецької міграційної політики, залишалося дотримання міжнародних норм гуманітарного права, включно з Конвенцією про статус біженців 1951 року та Протоколом 1967 року, які встановлюють поняття «біженець» та гарантують захист від примусового повернення [1; 2]. Ці положення є невід'ємною частиною німецького законодавства через їх ратифікацію та імплементацію в національні норми.

Усередині країни було оперативно переглянуто та адаптовано положення Закону про притулок, який визначає процедури подання заяви, критерії розгляду справ та механізми надання тимчасового або постійного захисту. Окремої уваги заслуговує ухвалення пакетів законів про притулок I і II (Asylpaket I і II), що були затверджені у жовтні 2015 року та лютому 2016 року відповідно [11].

Ці законодавчі ініціативи передбачали:

- пришвидшення процедури розгляду заяв на притулок;
- розширення списку так званих «безпечних країн походження» (до яких додалися Албанія, Косово, Чорногорія), що дозволило прискорити депортацію осіб із відмовами;
- обмеження на отримання соціальної допомоги для тих, чиї заявки були визнані безпідставними;
- зміцнення контролю над рухом мігрантів усередині країни та регламентацію термінів перебування у приймальних центрах [25].

З правової точки зору, уряд також узгодив внутрішні процедури з Хартією основних прав Європейського Союзу, що гарантує право на притулок та захист від дискримінації [2].

Організаційна складова прийому була не менш важливим аспектом. Після прибуття на територію Німеччини біженці обов'язково проходили процедуру реєстрації у відповідних структурах BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge), що включала збір біометричних даних, первинне анкетування, медичне обстеження та призначення тимчасового місця проживання [11].

Спочатку розміщення здійснювалося у так званих центрах первинного прийому. У цих центрах люди могли перебувати до 6 місяців, а в окремих випадках - до завершення процедури розгляду заяви. Після цього відбувався розподіл шукачів притулку по федеральних землях відповідно до механізму «Königsteiner Schlüssel» - квотного розрахунку, який враховує кількість населення та податкову потужність регіону. У 2015 році цей механізм став основним способом регулювання потоку мігрантів між землями [25].

Для виконання нових функцій BAMF значно збільшив штат працівників: кількість службовців агентства зросла з 3000 до понад 7000 осіб упродовж 2015- 2016 років. Для забезпечення ефективної роботи створювалися мобільні команди з розгляду заявок, спрощувалися бюрократичні процедури, а також активно впроваджувалися новітні ІТ-рішення, зокрема електронна система «EASY» для автоматичного розподілу [11].

Важливо відзначити також залучення до процесу неурядових організацій, благодійних установ, таких як «Deutsches Rotes Kreuz» (Німецький Червоний Хрест), «Caritas, Diakonie», які забезпечували побутову допомогу, юридичний супровід, психологічну підтримку та інтеграційні заходи.

Таким чином, Німеччина зуміла поєднати гнучке правове регулювання з масштабною адміністративною мобілізацією ресурсів. Це дозволило не лише забезпечити виконання міжнародних зобов'язань, а й частково стабілізувати

ситуацію в межах держави, навіть попри обмеження інституційної спроможності на початкових етапах кризи.

Масовий наплив біженців у 2015 році створив безпрецедентне навантаження на соціальні служби Німеччини. Проблеми торкнулися усіх рівнів соціальної інфраструктури: системи охорони здоров'я, житлового забезпечення, освітніх установ, ринку праці, а також системи соціального захисту. Органи влади на федеральному, земельному та муніципальному рівнях були змушені швидко адаптувати свої ресурси до нових викликів [25].

Оскільки державні ресурси були обмеженими, надзвичайно важливу роль у реагуванні на кризу відіграли недержавні актори. До процесу були залучені численні благодійні організації, такі як: «Caritas», «Diakonie», «Deutsches Rotes Kreuz», «Mediendienst Integration», «Malteser Hilfsdienst» та низка інших. Значну підтримку надали також релігійні спільноти - протестантські та католицькі парафії, ісламські об'єднання, єврейські громади. Крім того, виникли волонтерські рухи, що об'єднували тисячі громадян, готових допомогти з перекладом, логістикою, адаптацією дітей у школах або наданням побутової допомоги.

Особливою рисою німецької моделі реагування стала мобілізація громадянського суспільства, яка суттєво компенсувала нестачу ресурсів на перших етапах кризи. Участь волонтерів у допомозі біженцям розглядалася не лише як прояв гуманізму, а й як елемент інтеграційної політики знизу, що сприяє міжкультурному діалогу [25].

З метою забезпечення довгострокової адаптації, уряд Німеччини реалізував комплексні програми інтеграції, які включали:

- Мовні курси – обов'язкові та безкоштовні, призначені для осіб, що отримали статус біженця або тимчасовий дозвіл на перебування;
- Інтеграційні курси – програми, які поєднували вивчення мови (до 600 годин) з базовими знаннями про історію, конституцію, правову систему, культуру та цінності ФРН [29];
- Професійна орієнтація – курси підготовки до працевлаштування,

включно з навчанням професіям, які користуються попитом;

- Програми визнання кваліфікацій – для швидшого включення іноземців з вищою освітою або професійним досвідом у німецький ринок праці;

- Підтримка у працевлаштуванні та доступі до освіти, особливо для молоді й жінок.

Федеральна агенція з праці спільно з BAMF і місцевими установами організовували семінари, стажування та практики на підприємствах. Приватний сектор також був залучений до працевлаштування біженців через систему пільг для роботодавців, які надавали робочі місця особам з міграційним бекграундом.

Ще одним важливим напрямом стало забезпечення доступу до освіти для дітей-біженців. Федеральні землі запровадили спеціальні підготовчі класи, де викладання відбувалося у спрощеній формі, з акцентом на вивчення німецької мови. Університети створювали програми підтримки для студентів-біженців, зокрема мовні підготовчі курси, безкоштовне навчання або стипендії, надані DAAD (Німецькою службою академічних обмінів).

Результати інтеграційних зусиль стали помітними вже упродовж кількох років. За офіційними даними, до 2020 року понад 50% працездатних біженців, які прибули у 2015–2016 роках, знайшли роботу або проходили професійну підготовку [29]. Це свідчить про певний рівень успішності інтеграційної політики, попри складнощі на початковому етапі, коли ринок праці не був готовий до такого навантаження.

Отже, важливо зазначити, що комплексний підхід до інтеграції, який охоплював правові, соціальні та економічні інструменти, а також активне залучення громадянського суспільства, став визначальним чинником у здатності Німеччини адаптуватися до наслідків міграційної кризи 2015 року.

Міграційна криза 2015 року мала далекосяжні наслідки не лише в соціальному й економічному вимірах, а й у політичній площині як самої Німеччини, так і Європейського Союзу загалом. У ФРН ця подія стала

каталізатором активізації внутрішньополітичної полеміки довкола питань імміграції, національної ідентичності, безпеки та соціальної згуртованості.

Важливо зазначити, що одним із найпомітніших наслідків стало різке посилення правопопулістських політичних сил, передусім партії «Альтернатива для Німеччини». До 2015 року AfD позиціонувала себе переважно як євроскептична сила, однак криза біженців стала для неї поворотним моментом. Партія переформатувала свою риторику в антиміграційному напрямі, активно апелюючи до страхів населення щодо втрати контролю над кордонами, загроз національній безпеці та культурній ідентичності [7].

Уже в 2016–2017 роках AfD значно посилсила свої позиції на місцевих виборах, а на федеральних виборах 2017 року вперше пройшла до Бундестагу, набравши 12,6% голосів і ставши третьою за силою політичною фракцією. Це стало безпрецедентним результатом для нової партії з відверто правопопулістською риторикою, що відображало глибокий поділ у німецькому суспільстві [25].

Разом із тим, канцлерка Ангела Меркель, попри падіння рейтингів і критику з боку окремих коаліційних партнерів (зокрема, ХСС у Баварії), залишалася вірною гуманітарному підходу. Її фраза «Wir schaffen das» («Ми впораємося») стала символом відповідальної політики, але водночас викликала неоднозначну реакцію: від захоплення до невдоволення. Поступово, під тиском суспільних настроїв і політичної критики, уряд почав вводити певні обмежувальні заходи, спрямовані на прискорення процедур розгляду заяв, депортацію відмовлених шукачів притулку та посилення прикордонного контролю.

Незважаючи на політичну напругу, соціологічні дослідження свідчили про високий рівень солідарності у значної частини населення. За даними Інституту Алленсбаха, у 2016–2018 роках понад 60% опитаних висловлювали загальну підтримку політики прийому біженців, хоча понад половина з них водночас визнавала, що інтеграція новоприбулих – складний і довготривалий

процес [25].

У мас-медіа активно обговорювалися не лише позитивні приклади інтеграції, але й окремі конфліктні випадки, що посилювало амбівалентність громадської думки. З одного боку, медіа демонстрували історії успіху (біженці, які відкрили власний бізнес, успішно пройшли навчання або стали волонтерами), з іншого – фокусували увагу на інцидентах з порушенням закону, зокрема подіях у Кельні на Новий рік 2015–2016 рр., що викликали хвилю суспільного обурення [7].

Також, варто зазначити те, що з'явилися ініціативи, які закликали до відкритого діалогу між місцевими жителями та біженцями. Ці зусилля підтримувались як муніципалітетами, так і громадськими об'єднаннями, що намагалися послабити соціальну напругу та сприяти формуванню толерантного середовища.

Німеччина, як ключовий гравець Європейського Союзу, відіграла вирішальну роль у розробці загальноєвропейської відповіді на кризу. Одним із найбільш значущих кроків стало укладення Угоди ЄС–Туреччина в березні 2016 року. Згідно з домовленістю:

- Туреччина зобов'язувалася перешкоджати нелегальному перетину кордону до Греції; усі мігранти, які незаконно потрапили до Греції, мали бути повернуті до Туреччини;
- за кожного поверненого ЄС мав прийняти одного сирійського біженця з турецьких таборів;
- ЄС виділяв Туреччині фінансову допомогу в обсязі 6 млрд євро та відкривав перспективу лібералізації візового режиму [7; 9].

Угода дозволила суттєво зменшити неконтрольовані потоки мігрантів через Егейське море, що в свою чергу частково стабілізувало ситуацію. Проте вона також викликала дискусії про відповідність міжнародному праву та гуманітарним стандартам.

Німеччина активно підтримувала реформу Дублінської системи, яка покладає відповідальність за розгляд заяви на країну першого в'їзду. Ця

система виявилася несправедливою щодо прикордонних держав (Греції, Італії), які були перевантажені. ФРН виступила за впровадження обов'язкових квот на розподіл біженців між країнами ЄС, однак цей підхід викликав опір з боку країн Вишеградської групи (Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина), які наполягали на суверенному праві визначати міграційну політику.

У 2018–2020 роках Німеччина також брала участь у створенні Європейської платформи з переселення, що мала на меті підтримати добровільну релокацію шукачів притулку серед країн-членів. У рамках цих ініціатив ФРН продовжила утверджувати себе як моральний і політичний лідер гуманітарної політики ЄС, водночас визнаючи необхідність поєднання гуманізму з контролем над міграційними потоками.

Після піку міграційної кризи 2015–2016 років політичне керівництво Федеративної Республіки Німеччина зосередило зусилля на реформуванні міграційної політики з метою забезпечення довготривалої стабільності, управління міграційними потоками та інтеграції біженців у німецьке суспільство. Уряд розпочав поетапну імплементацію нових законодавчих ініціатив, спрямованих на посилення адміністративного контролю та створення інституційних механізмів для легальної імміграції, що відповідала б потребам економіки. Після 2016 року в Німеччині було ухвалено низку законів, які систематизували підходи до міграції й інтеграції. Одним із ключових кроків стало посилення контролю за дотриманням правил перебування: держава спростила процедури депортації для осіб, які отримали відмову у наданні притулку або свідомо приховували дані щодо свого походження [28].

Важливою трансформаційною інновацією стало створення цифрової інфраструктури для реєстрації, подання заяв, верифікації документів, моніторингу переміщення та правового статусу біженців. Застосування електронних систем у роботі Федерального відомства з міграції та біженців (BAMF) дозволило значно скоротити час обробки заяв і зменшити ризики подвійної реєстрації чи зловживань системою.

Крім того, уряд ФРН намагався відокремити економічну міграцію від притулку як форми захисту. У 2019 році набув чинності Закон про імміграцію кваліфікованих спеціалістів з третіх країн, що відкрив легальні канали для трудової міграції з країн, які не входять до ЄС. Закон дозволив потенційним працівникам приїжджати до Німеччини з метою пошуку роботи за умови підтвердження кваліфікації та знання мови. Таким чином, держава запровадила селективний підхід до міграції, орієнтований на потреби ринку праці та демографічну стабільність [28].

Уряди після 2016 року все частіше акцентували увагу на інтеграції біженців як стратегічному виклику. У цьому контексті була посилена підтримка курсів з вивчення німецької мови, професійної підготовки, соціального супроводу. Зокрема, реалізовано комплексні програми соціального житла, індивідуальних консультацій та послуг перекладача, що дало змогу зменшити рівень ізоляції новоприбулих у громадах [29].

Важливим компонентом стало запровадження обов'язкових інтеграційних курсів з базовими знаннями про німецьке право, політичну систему, історію та культуру. Деякі федеральні землі також експериментували з менторськими програмами, де громадяни-добровольці супроводжували новоприбулих у перші місяці життя в Німеччині. Це сприяло формуванню міст соціальної довіри між мігрантами та приймаючим суспільством. Федеративна Республіка Німеччина активно співпрацювала з міжнародними організаціями у сфері гуманітарної допомоги та міграційної політики. УВКБ ООН (UNHCR), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Європейське агентство з питань притулку (EUAA) відзначали високу ступінь відкритості та координації дій з боку німецьких органів влади упродовж 2016–2020 років [25; 29].

У звітах зазначалося, що Німеччина, попри складність завдання, забезпечила гуманний і системний підхід до управління кризою, вийшовши на рівень стандартів, які згодом почали імплементувати й інші країни ЄС. За даними ОЕСР (OECD), Німеччина продемонструвала найвищі показники інтеграції біженців у ринок праці серед провідних країн Європи, особливо у

сфері низько- та середньокваліфікованої праці [29].

Аналітичні доповіді також наголошували на тому, що стратегія ФРН охоплювала весь цикл інтеграції - від початкового прийому, через мовну та соціальну адаптацію, до довготривалого залучення в економіку та громадське життя. Водночас, певні виклики зберігалися: сегрегація у житлових районах, труднощі з визнанням дипломів, а також частішали випадки дискримінації на побутовому рівні.

Федеративна Республіка Німеччина, яка є однією з провідних країн Європейського Союзу у сфері захисту прав людини, виробила цілісну систему інтеграції біженців, що охоплює широке коло аспектів – від нормативно-правового регулювання до соціально-культурного включення у німецьке суспільство. Масове прибуття мігрантів у період міграційної кризи 2015-2016 років стало каталізатором для розбудови більш структурованих та скоординованих підходів до інтеграції осіб, які отримали статус міжнародного захисту [1; 2].

Інтеграційна політика Німеччини ґрунтується як на міжнародних документах - Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та Протоколі 1967 року [1; 2], - так і на нормативно-правовій базі Європейського Союзу. Зокрема, Директива ЄС 2001/55/ЄС забезпечує тимчасовий захист для великої кількості переміщених осіб у випадку масового напливу [6]. Інтеграція розглядається не лише як гуманітарне зобов'язання, але й як інструмент формування стабільного, безпечного та економічно стійкого суспільства.

У Німеччині реалізацію політики інтеграції координує Федеральне міністерство внутрішніх справ і громади, зокрема його Департамент з питань міграції, притулку та інтеграції. У кожній федеральній землі діє посада уповноваженого з питань інтеграції, яка забезпечує регіональний рівень управління цим процесом [13].

Ключовим елементом інтеграції є «Integrationskurse» – інтеграційні курси, які з 2005 року стали частиною загальнонаціональної політики. Вони фінансуються Федеральним відомством з міграції та біженців (BAMF) і

складаються з мовного курсу (600 годин) та орієнтаційного курсу (100 годин), присвяченого правовій системі, історії та цінностям Німеччини [13; 25].

Вивчення мови є обов'язковою умовою для включення у соціум, ринок праці та освітню систему. Доступ до курсів мають не лише особи зі статусом біженця, але й ті, хто перебуває в процедурі надання притулку, за умови високої ймовірності позитивного рішення [13].

З 2016 року запроваджено спеціалізовані курси спрямовані на підготовку до конкретних професійних сфер. Це дозволяє гнучко адаптувати мовну підготовку до потреб ринку праці [25].

Інтеграція неповнолітніх осіб в освітню систему є пріоритетним вектором державної політики. Законодавство Німеччини гарантує обов'язкову шкільну освіту для всіх дітей, незалежно від їхнього міграційного статусу [11]. У початковій фазі діти-біженці навчаються у так званих «класах вітання», де отримують інтенсивну мовну підготовку, після чого поступово інтегруються до загальноосвітніх класів.

Крім того, з метою подолання освітньої нерівності впроваджуються програми менторства, тандемні ініціативи між школами та громадськими організаціями. З 2020 року активно розвиваються цифрові платформи, які забезпечують дистанційний доступ до навчальних матеріалів для дітей у центрах розміщення [28]. Також працевлаштування біженців є стратегічним вектором політики, оскільки воно зменшує навантаження на систему соціального забезпечення та сприяє самозабезпеченню новоприбулих. Федеральне агентство зайнятості тісно співпрацює з BAMF у питаннях підбору вакансій, кваліфікаційного визнання та професійного навчання [25; 29].

Діє система стажувань, навчальних програм та підтримки малого підприємництва. Закон про імміграцію кваліфікованої робочої сили 2019 року створив правові умови для залучення до ринку праці осіб з-поза меж ЄС, у тому числі біженців із відповідними компетенціями [28].

Згідно зі статистикою BAMF, у 2023 році рівень зайнятості серед

біженців, які прибули після 2015 року, становив понад 56%, що є суттєвим прогресом порівняно з попередніми роками [25].

Німеччина забезпечує базові умови проживання для осіб, що шукають притулку: це центри первинного розміщення, гуртожитки або соціальне житло. Однак через високий попит на житловий фонд у багатьох містах виникають проблеми із забезпеченням гідних умов проживання [13; 14].

Федеральні землі розробляють власні програми соціального житла для вразливих категорій, зокрема одиноких матерів, осіб з інвалідністю, літніх біженців. Зростає роль громадських ініціатив, які організовують колективні будинки, спільні квартири, допомагають з орендою [27].

Окрім житла, важливою є доступність медичного страхування, психологічної підтримки, соціальних послуг. Згідно з чинним законодавством, біженці мають право на базову медичну допомогу навіть під час розгляду заяви на притулок [13].

Інтеграція не обмежується лише матеріальними аспектами – ключове значення має участь біженців у громадському житті. Організації, як-от «Deutsche Caritasverband», «AWO», «Diakonie» та інші, реалізують програми міжкультурного діалогу, мовні клуби, курси громадянської активності [25; 28].

Місцеві громади створюють «будинки інтеграції», де біженці можуть отримати правову консультацію, пройти навчання, долучитися до волонтерської діяльності. Позитивно зарекомендували себе ініціативи з обміну культурними традиціями, міжрелігійного діалогу, святкування міжнаціональних подій [14].

У багатьох землях працюють інтеркультурні медіатори, які допомагають уникати конфліктів між різними культурними групами, сприяючи побудові атмосфери взаємоповаги [25].

Інтеграційна політика Німеччини постійно піддається аналізу та корекції. Щорічні доповіді BAMF, звіти Європейської комісії, а також дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) вказують на поступовий прогрес [25; 26].

Зокрема, у звіті EMN зазначено, що серед головних досягнень - успішне включення дітей у шкільну систему, значне зростання рівня мовної компетенції серед дорослих біженців та зменшення частки осіб, які отримують соціальну допомогу як єдине джерело доходу [26].

Разом із тим, викликами залишаються: брак доступного житла, тривалі строки процедури визнання кваліфікацій, обмежена кількість місць у спеціалізованих курсах, а також соціальна стигматизація певних груп біженців [10; 14].

Уряд Німеччини постійно декларує наміри зробити інтеграційну політику більш персоналізованою, орієнтованою на конкретні потреби кожного біженця. Зокрема, в планах - створення єдиного цифрового порталу послуг, запровадження системи «інтеграційного супроводу» та поглиблення співпраці з приватним сектором у сфері працевлаштування [28; 29].

Очікується прийняття нової концепції інтеграції до 2030 року, що враховуватиме сучасні міграційні виклики, потреби громад і міжнародний досвід [14].

Політика Німеччини щодо біженців за останнє десятиліття набула репутації однієї з найрозвиненіших у Європі, водночас залишаючись предметом гострих дискусій як всередині країни, так і за її межами. Її ефективність варто оцінювати крізь призму дотримання міжнародних зобов'язань, здатності до адаптації у кризових ситуаціях, рівня соціальної інтеграції біженців та внутрішньої політичної стабільності. Німеччина, як одна з держав-учасниць Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу 1967 року, бере на себе зобов'язання щодо захисту осіб, які шукають притулку [1; 2]. Вона також орієнтується на положення Європейської конвенції з прав людини [3], що закріплює право на захист від переслідувань. У цьому контексті Німеччина демонструє високий ступінь правової відповідності: її процедури надання притулку детально регламентовані, з урахуванням стандартів УВКБ ООН [5].

Однак часто виникають реальні виклики у практичній реалізації цих

норм. У періоди криз, як-от у 2015 році чи після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року, система прийому біженців зазнала серйозного навантаження. Прийом понад мільйона українських біженців став тестом на спроможність держави до адаптації [4; 8; 22]. Варто зауважити, що завдяки впровадженню Директиви про тимчасовий захист 2001/55/EC, біженцям було надано доступ до житла, освіти й ринку праці без необхідності проходити стандартну процедуру надання притулку [6; 23].

Одним із помітних успіхів є реалізація політик інтеграції, зокрема через курси мови, культурну орієнтацію, навчання та працевлаштування. За даними OECD, частка зайнятих серед біженців у Німеччині стабільно зростає [25]. UNHCR відзначає, що роботодавці отримують належну інформаційну підтримку, що сприяє залученню новоприбулих до ринку праці [30]. Успіхи простежуються і в освітній сфері: система «new comer education» дозволяє дітям-біженцям адаптуватися до навчального процесу [11].

Попри це, ефективність інтеграційної політики залишається обмеженою в окремих аспектах. Важливою проблемою є нестача доступного житла, особливо в містах, де сконцентровано найбільше біженців. Це ускладнює стабілізацію їхнього становища й подальшу інтеграцію [13; 14]. Окремі ЗМІ також повідомляють про зростання суспільного незадоволення, що провокує політичні дебати та сприяє зростанню підтримки правопопулістських партій [10; 15].

Додатковою проблемою стало зростання кількості мігрантів без належних документів. У 2025 році уряд Німеччини оголосив про посилення прикордонного контролю, що викликало реакцію як всередині ЄС, так і серед правозахисних організацій [9; 15]. Це свідчить про те, що ефективність політики значною мірою залежить від балансування між дотриманням прав людини та потребами національної безпеки.

Аргументація ефективності також має враховувати інституційну спроможність. За звітами Європейської міграційної мережі (EMN), Німеччина має одну з найкраще структурованих систем управління міграційними

потоками [26; 28]. Уряд проводить постійний моніторинг ситуації, вносить корективи до законодавства та інвестує в дослідницькі проєкти з метою покращення політики [28].

Оцінюючи політику Німеччини загалом, варто зазначити, що вона є прикладом складного компромісу між цінностями гуманізму та прагматизмом державної політики. Позитивні результати у вигляді високого рівня правового захисту, гнучкої інституційної реакції на кризи й підтримки інтеграції є вагомими аргументами на користь її ефективності. Водночас існують структурні проблеми - житлова криза, політична поляризація, непоодинокі випадки дискримінації - які вимагають подальшого удосконалення механізмів реалізації політики.

Отже, політика Німеччини щодо біженців є ефективною у контексті правової відповідності, інституційної спроможності та адаптивності до криз, однак потребує подальших зусиль у сфері інтеграції, громадського прийняття та запобігання соціальній напрузі. Саме в цих напрямках мають концентруватися майбутні кроки уряду, аби зберегти баланс між обов'язками перед міжнародною спільнотою та внутрішньою стабільністю.

РОЗДІЛ 3.

АДАПТАЦІЯ ДОСВІДУ НІМЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Проблематика переселенців та біженців в Україні є надзвичайно актуальною в умовах збройної агресії Російської Федерації та масштабної внутрішньої міграції населення. Згідно з останніми звітами, станом на 2024–2025 роки в Україні нараховується кілька мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які залишили свої домівки внаслідок воєнних дій, окупації територій та руйнування інфраструктури [21]. Крім того, Україна приймає осіб, що шукають притулку з інших країн, що в свою чергу потребує адекватної політики щодо біженців згідно з міжнародними зобов'язаннями.

Важливо зауважити, що законодавче підґрунтя політики України щодо переселенців та біженців ґрунтується передусім на міжнародних угодах, таких як Конвенція про статус біженців 1951 року, Протокол 1967 року, Європейська конвенція з прав людини, а також на відповідному національному законодавстві та стратегічних документах. Наприклад, у 2023 році Кабінетом Міністрів України було ухвалено Стратегію державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб до 2025 року, яка визначає основні напрями роботи з ВПО, включаючи забезпечення житлом, доступ до освіти, медицини та ринку праці [1; 2; 3; 16].

Незважаючи на прийняті нормативно-правові акти, практична реалізація державної політики щодо переселенців стикається з численними викликами. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), серед найбільших проблем, з якими стикаються ВПО, є недостатній доступ до постійного житла, роботи, а також інтеграція в нові громади [21]. Це підтверджує й звіт «Danish Refugee Council», який зазначає, що велика частина переселенців змушена проживати у тимчасових або непридатних для життя умовах [17].

Важливу роль у забезпеченні прав переселенців відіграє Міністерство соціальної політики України, яке здійснює облік ВПО, організовує виплати та забезпечує доступ до соціальних послуг [20]. Проте, через велику нестачу фінансування та надмірну бюрократизацію, ці механізми часто функціонують неефективно. За свідченням звіту UNHCR Ukraine, у 2024–2025 роках значна частина ВПО не отримує належної державної допомоги через складнощі з реєстрацією або відсутність належних документів [8].

Також варто зазначити, що українська система надання притулку іноземним громадянам залишається малоефективною. Хоча законодавча база відповідає міжнародним стандартам, процедура розгляду заяв є тривалою та перевантаженою. У багатьох випадках заявники стикаються з тривалими бюрократичними процедурами, а також з проблемами адаптації через відсутність підтримки з боку держави [5; 12].

За офіційними даними, до 2025 року кількість іноземних громадян, які звернулися за міжнародним захистом в Україні, зростає, зокрема через конфлікти в інших регіонах, але рівень надання притулку залишається низьким [22]. Це зумовлює потребу в удосконаленні інституційної спроможності та у зміцненні партнерства з міжнародними організаціями, які вже активно працюють на території України, як-от UNHCR, IOM та інші [4; 27].

Також необхідно зазначити, що одним із найважливіших кроків держави є формування системи інтеграції ВПО. Попри це, відповідні програми реалізуються переважно за підтримки міжнародних донорів, тоді як з боку державних органів досі відсутнє довгострокове бачення інтеграційної політики. Наприклад, у «Спільній заяві щодо підтримки ВПО» Міністерства національної єдності України та UNHCR наголошується на необхідності сприяння працевлаштуванню, доступу до житла та участі переселенців у житті громад [12]. Аналітики Ради Європи у звіті 2023 року також акцентують увагу на необхідності гармонізації українського законодавства з європейськими підходами у сфері внутрішнього переміщення, зокрема у частині гарантування прав та свобод ВПО відповідно до положень Європейської конвенції з прав

людини [3; 24]. Зокрема, досі не вирішеним залишається питання компенсації за втрачене житло, яке для більшості переселенців є критичним. За даними «People in Need», переважна частина ВПО не має змоги відновити житлові умови

власним коштом, що призводить до тривалої соціальної дезадаптації [18]. Ще однією важливою проблемою є недостатній доступ переселенців до медичних та освітніх послуг. Незважаючи на те, що чинне законодавство гарантує рівний доступ до цих сфер, на практиці спостерігається перевантаження місцевих систем охорони здоров'я та освіти, особливо у західних регіонах України, куди перемістилося найбільше ВПО [16; 20].

Паралельно з внутрішнім переміщенням, зростає й обсяг зовнішньої міграції. Мільйони українців з початку повномасштабного вторгнення подалися за кордон у пошуках безпеки, зокрема до країн ЄС. У звіті «European Union Agency for Asylum» зазначено, що тільки протягом 2022–2024 років до країн- членів ЄС подали заяви на тимчасовий захист понад 4 мільйони громадян України [7; 23]. Цей тимчасовий захист у ЄС було надано відповідно до Директиви 2001/55/ЄС, яка стала основою для спрощеного надання притулку [6].

У зв'язку з цим Україна має вивчати досвід таких країн, як Німеччина, у сфері інтеграції мігрантів та переселенців. Зокрема, як зазначає OECD, Німеччина успішно адаптувала комплексну політику інтеграції біженців, яка охоплює мову, освіту, працевлаштування та громадянську участь [25]. Для України важливим є врахування цих практик при розробці нової Національної стратегії з міграційної політики, яка має охоплювати не лише ВПО, а й громадян України, які повернуться з-за кордону після закінчення бойових дій [26; 29].

Окрему увагу слід звернути на виклики у сфері обліку ВПО та управління даними. Звіти IOM та UNHCR наголошують на відсутності інтегрованої бази даних, що ускладнює розподіл допомоги, аналіз потреб та планування політики [21; 22]. Зокрема через це частина переселенців не

охоплена державною підтримкою, що посилює їхню соціальну уразливість.

Наукові дослідження українських авторів, таких як Сичова та Капінус, свідчать про поступову трансформацію державної політики щодо ВПО - від реагування на кризу до формування сталих інституційних механізмів інтеграції [19]. Проте дослідники зазначають, що ці зміни часто мають фрагментарний характер і залежать від регіонального контексту, фінансування та рівня підготовки місцевих органів влади. Отже, поточний стан політики щодо біженців та переселенців в Україні є динамічним, але суперечливим. Існує чітке прагнення до євроінтеграції у цій сфері, про що свідчить імплементація європейських стандартів і співпраця з міжнародними організаціями. Однак практична реалізація таких політик потребує значних зусиль, фінансування та зміни управлінських підходів. Необхідно також посилити міжвідомчу координацію, спростити процедури доступу до державних послуг, удосконалити механізми компенсації за втрати та інтегрувати досвід країн ЄС у систему підтримки переселенців та біженців в Україні.

Проблематика внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набула особливої актуальності для України після початку збройної агресії Російської Федерації у 2014 році, а з 2022 року - внаслідок повномасштабного вторгнення. За даними Міжнародної організації з міграції, лише у 2024 році в Україні налічувалося понад 3,5 мільйони внутрішньо переміщених осіб [21]. Такий масштаб переміщення створив надзвичайні виклики для державної політики, інфраструктури, системи соціального захисту, а також міжрегіонального балансу. Незважаючи на значний обсяг державних та міжнародних зусиль, проблеми ВПО залишаються актуальними й багатовимірними.

Одним із найгостріших викликів для ВПО є проблема доступу до житла. Вимушене переміщення, зазвичай, відбувається раптово, без можливості підготовки. Більшість переміщених осіб втратили не тільки житло, але й стабільне джерело доходу. Згідно з даними «Danish Refugee Council» за 2025 рік, понад 60% ВПО в Україні не мають сталого місця проживання, а доступні

тимчасові рішення часто не відповідають стандартам гідного життя [17]. Уряд реалізує програми надання допомоги на оренду житла, однак їхнє покриття та ефективність залишаються обмеженими. Крім того, ринок оренди житла у багатьох регіонах зазнав спекулятивного зростання цін, що ускладнило ситуацію для переміщених осіб [18].

Проблема працевлаштування також є ключовою. За даними ІОМ, станом на кінець 2024 року близько 47% ВПО залишалися без роботи, при цьому багато з них працювали неофіційно або на тимчасових умовах [21]. Основними перешкодами є відсутність визнаних документів про освіту або кваліфікацію, дискримінація на місцях, а також психологічна травма, яка ускладнює процес адаптації [20]. Хоча держава та міжнародні партнери реалізували програми підтримки працевлаштування, зокрема навчання новим професіям, їхня ефективність потребує значного підвищення [12].

Не менш значущою є проблема доступу до медичних послуг. ВПО часто стикаються з відсутністю або труднощами у перереєстрації до лікаря за новим місцем проживання. Багато з них мають хронічні захворювання або потребують психосоціальної допомоги, яку на новому місці не завжди можна отримати. За спільною заявою UNHCR та Міністерства національної єдності України у 2025 році, лише кожен третій переміщений українець мав доступ до повного пакета медичних послуг [12].

Інституційні труднощі також залишаються актуальними. Незважаючи на наявність державної стратегії щодо ВПО до 2025 року, реалізація її положень часто блокується недостатнім фінансуванням, неузгодженістю між рівнями влади та браком кадрів [16; 24]. Як зазначає Сичова В. у дослідженні трансформації державної політики щодо ВПО, значна частина нормативних документів має декларативний характер і не супроводжується дієвими механізмами втілення [19].

Проблема інтеграції ВПО у приймаючі громади є однією з найменш формалізованих, однак не менш важливою. Соціальна напруга, конкуренція за ресурси, стигматизація - усе це чинники, які ускладнюють побудову

гармонійного співіснування між переселенцями та місцевим населенням. За даними «People in Need», у багатьох громадах спостерігалось погіршення соціального клімату після прибуття великої кількості ВПО, що, зокрема, пов'язано з нестачею комунікації та координації дій місцевої влади [18].

Ще одним важливим аспектом є доступ ВПО до освіти, особливо для дітей та молоді. Незважаючи на гарантії рівного доступу до освіти, переміщені особи часто стикаються з такими труднощами, як нестача місць у школах, мовні бар'єри, а також психологічні проблеми, пов'язані з пережитим стресом та втратами. У спільному звіті Міжнародної організації з міграції та Міністерства соціальної політики України відзначається, що до 2025 року лише близько 70% дітей ВПО було охоплено шкільною освітою [20; 21].

Суттєвим викликом залишається правова невизначеність статусу окремих категорій переміщених осіб. Хоча Україна визнала ВПО як окрему категорію ще у 2014 році, низка правових колізій та процедурних труднощів, зокрема з реєстрацією, залишається невирішеною. У звіті Ради Європи підкреслюється, що формальні процедури отримання статусу ВПО в Україні є громіздкими, а доступ до юридичної допомоги - обмеженим [24]. Це створює бар'єри для реалізації базових прав таких осіб, зокрема права на соціальну допомогу та участь у виборах.

Варто зауважити, що особливої уваги потребує психологічна підтримка ВПО. Багато з них пережили травматичні події, втрату родини, домівки, соціального статусу. При цьому психосоціальна допомога залишається епізодичною та фрагментованою. UNHCR у своєму звіті за 2024 рік відзначає, що менше ніж 20% ВПО в Україні отримували хоч якусь форму психологічної підтримки [8]. Таке становище може мати довгострокові наслідки для процесів інтеграції, повернення до продуктивної діяльності та суспільного благополуччя загалом.

У контексті зазначених викликів важливу роль відіграють міжнародні партнери, зокрема UNHCR, IOM, Danish Refugee Council, People in Need, які надають не лише матеріальну допомогу, а й підтримку у сфері адвокації,

консультування, правового супроводу тощо. Проте ефективність цієї допомоги обмежена як ресурсно, так і організаційно. Як підкреслює звіт UNHCR Ukraine за 2025 рік, міжнародна допомога не може замінити національну політику, вона лише доповнює її [22].

Усі зазначені проблеми вказують на системну багатовимірність ситуації з ВПО. Водночас існує ряд додаткових викликів, зокрема:

- Цифрова нерівність - значна частина ВПО не має постійного доступу до Інтернету, що унеможлиблює повноцінну участь у програмі
- «Дія», електронному документообігу, дистанційному навчанні тощо [20]; Бюрократичні бар'єри при отриманні компенсацій, реєстрації, зміни місця проживання тощо;
- Недостатній рівень підготовки місцевої влади, яка не завжди має компетенції або інструменти для роботи з великою кількістю переміщених осіб.

У контексті усіх зазначених викликів, українська держава потребує системної модернізації підходів до політики у сфері ВПО. Потенційними напрямками вирішення проблем є:

1. Розробка довгострокової стратегії інтеграції ВПО на рівні держави з чіткими механізмами фінансування, моніторингу та міжвідомчої координації [16; 24].
2. Децентралізований підхід, що передбачає активну участь громад у прийнятті рішень, спрямованих на розміщення, адаптацію та соціальну інтеграцію ВПО [19].
3. Залучення самих ВПО до формування політик, зокрема через консультаційні ради, громадські організації та інші форми участі, що підвищують ефективність рішень та рівень довіри [17].
4. Посилення міжнародної співпраці, зокрема у сфері фінансування проєктів збудови житла, розвитку інфраструктури, надання психосоціальної допомоги [21; 22].
5. Цифровізація сервісів та розвиток мобільних команд підтримки у

віддалених регіонах, що забезпечить оперативність та інклюзивність у наданні послуг [20].

Таким чином, питання внутрішньо переміщених осіб в Україні залишається багаторівневим і потребує постійної уваги з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Йдеться не лише про соціальну допомогу, але й про забезпечення фундаментальних прав людини, збереження соціального капіталу та побудову стійкого суспільства в умовах тривалої воєнної кризи. Ефективне вирішення проблем ВПО є запорукою майбутнього відновлення країни.

Проблематика вимушеного переміщення населення внаслідок війни, соціально-економічних криз чи природних катастроф вимагає від держав не лише термінових рішень, але й формування цілісної, стабільної політики у сфері прийому та інтеграції біженців і внутрішньо переміщених осіб. У цьому контексті досвід Німеччини, яка протягом останніх десятиліть зіткнулася з різними хвилями міграції - від трудової до політичної - є надзвичайно цінним для України. Аналіз ключових елементів німецької політики дозволяє визначити низку практик, які можуть бути адаптовані до українських умов із врахуванням правових, економічних та соціокультурних особливостей.

Варто підкреслити інституційну узгодженість, яка є основою ефективної німецької політики інтеграції біженців. У Німеччині функціонує чітка вертикаль управління, де федеральний рівень задає загальні рамки політики, а місцеві органи - реалізують конкретні заходи з урахуванням регіональних потреб [13]. В Україні ж відчутно бракує сталого механізму координації між центральними та місцевими органами, хоча Стратегією державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб до 2025 року вже передбачено створення відповідних структур [16]. Саме запровадження децентралізованої моделі з одночасною чіткою координацією може сприяти підвищенню ефективності інтеграційних заходів.

Другий важливий елемент - рання інтеграція. У Німеччині біженці з моменту прибуття отримують доступ до інтеграційних курсів, що охоплюють

вивчення мови, базові правові знання та елементи культури приймаючої країни [25]. Ці курси частково фінансуються державою, частково - за участі громадських організацій. В українських реаліях також необхідно запровадити ширшу програму адаптаційних курсів, зокрема для ВПО зі східних регіонів, які часто мають обмежений доступ до інформації та ресурсів [20]. Це допоможе зменшити соціальну ізоляцію та підвищити рівень правової поінформованості переміщених осіб.

Значну увагу в Німеччині приділяють і питанням доступу до освіти. Система «newcomer education» передбачає створення спеціальних класів для дітей-біженців, що дозволяє їм адаптуватися до нової системи навчання без втрати академічного темпу [11]. У рамках української освітньої системи можливо створити аналогічні адаптаційні модулі у школах, які приймають дітей ВПО. При цьому доцільно залучати психологів і педагогів, що мають досвід роботи з травмованими дітьми. Враховуючи дані звітів UNHCR щодо ситуації в Україні, понад 65% ВПО мають неповнолітніх дітей, що лише підсилює актуальність цієї практики [8].

Однією з головних відмінностей між українським і німецьким досвідом є правова визначеність статусу біженця та його соціального захисту. У Німеччині діє складна система правових процедур на основі Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу 1967 року [1; 2], а також Директиви ЄС про тимчасовий захист [6]. Вона забезпечує доступ до базових прав уже з моменту подання заяви на надання статусу біженця. Водночас в Україні статус ВПО не дає рівного доступу до житла, медичних послуг чи працевлаштування, попри наявність низки декларативних документів [19; 17]. Це створює нерівність і загострює соціальну напругу. Запозичення європейських стандартів, зокрема німецьких, може стати основою для модернізації української правової бази у сфері захисту прав переміщених осіб.

Ще одним елементом, вартим запозичення, є організоване сприяння на ринку праці. У Німеччині активно функціонують програми професійної орієнтації, перекваліфікації та працевлаштування для біженців. Федеральна

служба зайнятості співпрацює з бізнесом, профспілками та громадськими організаціями, що пропонують як індивідуальні консультації, так і масові пропозиції з інтеграції на ринку праці [29]. Також в країні діють спеціальні інформаційні платформи, які пояснюють роботодавцям, як наймати осіб з міграційним досвідом, і які пільги вони за це підтримують [29]. В Україні натомість така система лише зароджується - основна програма зосереджені на гуманітарній підтримці, тоді як економічна інтеграція залишається другорядною. Впровадження українською владою аналогічної моделі - із залученням Центрів зайнятості, місцевих громад та приватного сектору - могло б суттєво знизити рівень безробіття серед ВПО, який наразі залишається високим [21]. Варто звернути увагу також на досвід Німеччини у сфері житлової політики. Під час міграційної кризи 2015 року уряд ФРН запровадив програму фінансування житлових модулів, реконструкції гуртожитків, а також використання державних земель для тимчасового розміщення [25]. Частина цих проектів реалізовувалась у співпраці з місцевим самоврядуванням та неурядовими організаціями. В Україні ж, при наявності Стратегії, проблема житла для ВПО залишається критичною [17]. Дані МОМ свідчать, що понад 40% внутрішньо переміщених осіб проживають у тимчасових умовах без гарантії стабільності [21]. Адаптація німецьких механізмів - зокрема створення муніципального житлового фонду для тимчасового проживання - могла б значно підвищити швидкість та створити передумови для соціальної стабільності.

Інтеграційна модель Німеччини також забезпечує активну участь громадянського суспільства. Такі організації, як Caritas, Malteser чи місцеві ініціативи, залучаються до роботи з біженцями на всіх етапах — від адаптації до професійної інтеграції. Громадські структури підтримують державне фінансування або гранти для реалізації відповідних програм [13]. В Україні цей напрям лише розвивається, проте такі організації, як Danish Refugee Council чи People in Need, вже демонструють високу ефективність у забезпеченні допомоги ВПО [17; 18]. Успішне застосування досвіду Німеччини забезпечує

посилення партнерства між державою й неурядовими організаціями, з можливістю передачі їм окремих функцій у сферу інтеграції.

Слід згадати й про цифровізацію міграційної політики. Німеччина активно використовує електронні реєстри біженців, що дозволяє відстежувати потреби осіб, оптимізувати надання послуг та підвищити прозорість розподілу ресурсів [28]. В Україні лише частково функціонує Єдина інформаційна база ВПО, яка часто не оновлюється, а дані передаються вручну [20]. Запровадження автоматизованої системи реєстрації з інтеграцією до системи охорони здоров'я, освіти й соціального захисту сприяло б не лише кращому управлінню, але й зниженню корупційних ризиків.

Окрему увагу слід звернути на нормативно-правове забезпечення. Німеччина діє в чітко врегульованому правовому полі, яке обґрунтовується на європейських стандартах захисту прав людини, таких як Конвенція про статус біженців 1951 року, Протокол 1967 року, Європейська конвенція з прав людини [1; 2; 3]. Це забезпечує стійкість державної політики та її правову визначеність. В Україні правова база у сфері міграційної політики часто змінюється, не завжди узгоджується з міжнародними зобов'язаннями та іноді підтримує практику реалізації [19]. Необхідно гармонізувати українське законодавство з європейськими стандартами, уніфікувати термінологію, процедури реєстрації та надання статусу особам, які потребують захисту.

Ще одним важливим напрямом можливої адаптації досвіду Німеччини є залучення переселенців до процесів прийняття рішень. У ФРН сформована практика консультацій із представниками біженців, які можуть брати участь у роботі дорадчих рад, місцевих інтеграційних комітетів тощо [13; 25]. Це дозволяє державі краще отримати потреби конкретних груп, зменшує соціальне напруження та сприяє формуванню громадянської активності. В українських реаліях такий підхід практично відсутній, хоча потенціал для його запровадження є - особливо в умовах децентралізації та розвитку інститутів громадянського суспільства.

Варто також вивчити досвід Німеччини у сфері освіти та навчання. У

країні створено спеціалізовані мовні курси, адаптаційні освітні програми, а також системи визнання іноземних дипломів [11; 28]. Це дозволяє прискорити інтеграцію не лише дорослих, але й дітей, які швидко втягуються в нове освітнє середовище. В Україні більшість переселенців, особливо з тимчасово окупованих територій, зіштовхуються з проблемами переходу до нових шкіл або вищих навчальних закладів, нестачею інфраструктури, психологічною дезадаптацією тощо [20; 22]. Запозичення німецької моделі в поєднанні з розвитком дистанційних та інклюзивних форм навчання могло б зменшити освітню нерівність серед ВПО.

одним із прикладів для України є німецький підхід до забезпечення рівного доступу до соціального захисту. Біженці Німеччини мають доступ до базових соціальних послуг - охорони здоров'я, допомоги у житті, освіти, фінансування на рівні федерації та землі [14; 25]. Українська система соціального захисту ВПО, хоча і передбачає певні виплати, часто не покриває базових потреб і є надто зарегульованою [20]. Необхідно спростити доступ до допомоги, зробити механізми адресної підтримки більш прозорими та справедливими - враховуючи особистість кожного заявника, як це реалізовано у ФРН.

Таким чином, аналізується досвід Німеччини у сфері інтеграції біженців щодо наявності цілісної, міжсекторної політики, яка враховує інтереси як самих переміщених осіб, так і приймає суспільне. Для України, яка переживає внутрішню міграційну кризу, адаптація таких підходів є не просто бажаною, а необхідною умовою формування стійкої моделі інтеграції. За наявності політичної волі, міжнародної підтримки та діалогу з громадянським суспільством досвід ФРН може стати основою для розбудови нової міграційної політики, яка компенсує гуманність, ефективність та орієнтацію довготривалих результатів.

Реалізація політики щодо біженців і внутрішньо переміщених осіб в Україні стикається з численними перешкодами, які можуть значно ускладнити ефективне виконання міжнародних стандартів і національних зобов'язань.

Основні бар'єри для успішної імплементації включають правові, адміністративні, соціально-економічні та політичні фактори.

Одним із основних правових бар'єрів є чітка і комплексна правова база, яка б охоплювала всі аспекти захисту прав біженців і переміщених осіб. Хоча Україна приєдналася до міжнародних угод, таких як Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, законодавча база національного рівня потребує оновлення та адаптації до сучасних викликів, зокрема в контексті швидких змін у міжнародній міграційній політиці [1][5].

Невизначеність правового статусу, що демонструє ефективні механізми захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб, призводить до збільшення чисельних затримок і порушень, які ускладнюють процес надання допомоги таким категоріям осіб. Із шляхів подолання цієї перешкоди є прийняття нових законів і нормативних актів, які враховують міжнародні зобов'язання України щодо біженців і одним із внутрішньо переміщених осіб. Інший значний бар'єр виникає в адміністративних труднощах, зокрема у процесі реєстрації біженців та внутрішньо переміщених осіб. В Україні досі всі нестача ресурсів для забезпечення належного функціонування державних структур, відповідальні за міграційні питання. Високий рівень бюрократії, тривалі строки розгляду заяв, а також порушення належного навчання для працівників державних органів часто ведеться до затримок у процесах надання притулку та підтримки [7][19].

Щоб подолати ці адміністративні бар'єри, необхідно впровадити електронні системи реєстрації та обробки заявок на отримання притулку, що дозволить зменшити адміністративні навантаження та прискорити процеси.

Соціально-економічні труднощі в Україні також змінюють важливу роль у підтримці реалізації політики щодо біженців і внутрішньо переміщених осіб. Нестабільна економічна ситуація, обмеження кількості робочих місць та ресурсів для надання житла та соціальної підтримки, створюють додаткові труднощі для цих категорій населення. Однак в рамках міжнародних ініціатив, таких як Глобальні тенденції від УВКБ ООН, є приклади успішних моделей

інтеграції, які Україна може адаптувати [4].

Щоб подолати ці соціально-економічні бар'єри, потрібно залучити додаткові інвестиції в розвиток інфраструктури, зокрема у створення притулків та забезпечення робочих місць для біженців. Також важливо покращити співпрацю з міжнародними організаціями для фінансування проектів з інтеграції. Один із найбільших викликів для України – це політичні перешкоди та соціальне ставлення до біженців і внутрішньо переміщених осіб. У країні високий рівень суспільного опору до прийому біженців, що особливо загострюється в контексті політичної та економічної нестабільності. Соціальні напруження можуть виникати через обмежену кількість ресурсів і невизначеність у процесах інтеграції новоприбулих [9][13].

Подолати політичні бар'єри можна через посилення просвітницької роботи серед населення, сприяння розвитку толерантності та соціальної інклюзії. Необхідно також зміцнити політичну підтримку на урядовому рівні, зокрема через комплексну національну стратегію та політику, що підтримує інтегрованих біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Імплементация політики щодо біженців також може бути ускладнена міжнародними обмеженнями. Крім того, більшість біженців і переміщених осіб потребують гуманної допомоги, важливу роль формують міжнародні організації, такі як УВКБ ООН та Агентство Європейського Союзу з питань притулку. Відсутність єдиної міжнародної політики щодо переміщених осіб, зокрема через різні підходи до їхнього статусу та права, може призвести до неузгодженості в діях між країнами [6][26].

Для подолання цих міжнародних бар'єрів важливо підтримувати постійну співпрацю з міжнародними організаціями, впроваджувати міжнародні рекомендації в національне законодавство та активно брати участь у міжнародних форумах, де обговорювати міграційні питання.

Таким чином, для ефективної реалізації політики біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні необхідно подолати цілу низку перешкод, що включають правові, адміністративні, соціально-економічні, політичні та

міжнародні бар'єри. Успіх у вирішенні цих проблем залежить від комплексного підходу, включаючи реформу законодавства, удосконалення адміністративних процедур, економічну підтримку та зміцнення міжнародного співробітництва.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження політики Німеччини щодо біженців дозволяє зробити комплексний висновок щодо особливостей, ефективності та викликів, з якими стикалася ця країна впродовж останніх десятиліть, особливо в контексті міграційної кризи 2015 року та її наслідків. У роботі було розкрито історичні етапи становлення німецької міграційної політики, механізми інтеграції біженців, а також проаналізовано сучасний стан політики України у цій сфері, що дозволило визначити як спільні риси, так і значні розбіжності у підходах двох держав.

Досвід Німеччини доводить, що успішна політика щодо біженців потребує стратегічного бачення, політичної волі та скоординованих дій на державному, регіональному та місцевому рівнях. Особливу роль відіграє законодавча база, що у ФРН постійно адаптується до нових викликів та обставин. Зокрема, важливими кроками стали запровадження «Закону про інтеграцію» 2016 року, а також створення окремих програм з вивчення мови, професійної підготовки та соціальної адаптації біженців.

Однією з основних переваг німецької моделі є її комплексність - інтеграція розглядається не як односторонній процес адаптації біженця до нового середовища, а як двосторонній діалог між державою та мігрантом. Акцент робиться на активному залученні до життя громади, підтримці участі у трудовій діяльності, а також міжкультурній взаємодії. Успіх такої моделі залежить як від інституційних механізмів, так і від суспільного консенсусу щодо необхідності допомоги біженцям.

У Німеччині також сформовано доволі високий рівень міжвідомчої координації. Федеральне управління у справах міграції та біженців (BAMF), регіональні уряди, соціальні служби та неурядові організації діють у тісній взаємодії. Це сприяє швидкому реагуванню на виклики, розподілу повноважень та ефективному адмініструванню процедур надання притулку. Наявність централізованих інформаційних систем, електронних реєстрів та

прозорих правил допомагає уникати корупції, дублювання функцій та перевантаження інституцій.

Разом із тим, політика Німеччини не є бездоганною. Аналіз показує, що основними викликами залишаються: перевантаження соціальної інфраструктури у періоди пікових надходжень біженців, суспільна напруга, пов'язана з культурними відмінностями, а також ризик радикалізації як з боку мігрантів, так і праворадикальних політичних сил. У відповідь на це німецький уряд розвиває програми інклюзії, превенції, а також посилює контроль на зовнішніх кордонах ЄС, демонструючи прагматичний, але водночас гуманістичний підхід.

Україна, перебуваючи у ситуації зростаючої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через збройну агресію РФ, стикається з викликами аналогічного характеру - потреба в адаптації великої кількості людей до нових умов життя, забезпечення житлом, роботою, доступом до освіти й медицини. Проте у порівнянні з Німеччиною, українська модель перебуває лише на стадії формування. Існують значні проблеми з реалізацією прав ВПО, фрагментарність законодавства, нестача фінансування, а також недостатній рівень міжвідомчої координації.

Зважаючи на досвід Німеччини, Україна може скористатися низкою прикладних рішень:

6. Удосконалення законодавчої бази - створення комплексного закону про інтеграцію ВПО та потенційних біженців, що передбачатиме механізми соціальної, економічної та правової інтеграції.

7. Впровадження програм мовної та професійної адаптації - важливо створити державні курси з опанування української мови, професійної перекваліфікації та менторської підтримки на місцевому рівні.

8. Децентралізація та підтримка громад - необхідно надати більші повноваження місцевим громадам у питаннях розміщення та соціального супроводу ВПО, із відповідним ресурсним забезпеченням.

9. Інформаційна політика та подолання стереотипів - важливо

проводити просвітницькі кампанії для формування толерантного ставлення до біженців, уникаючи стигматизації. Міжвідомча координація та цифровізація - впровадження інтегрованої електронної платформи для обліку, супроводу та моніторингу становища ВПО і біженців.

Німецький досвід свідчить, що навіть високорозвинена держава не застрахована від труднощів у реалізації міграційної політики. Проте системний підхід, зосереджений на правах людини, економічній інтеграції та соціальній солідарності, дозволяє досягати поступового позитивного ефекту. Водночас важливо враховувати національні особливості, політичний та культурний контекст. Україні не варто механічно копіювати німецькі моделі, натомість доцільно адаптувати окремі ефективні інструменти, враховуючи власний потенціал і виклики.

Отже, політика Німеччини щодо біженців є багатовимірною і постійно еволюціонує. Її досвід - цінне джерело знань для України, яка перебуває у стані трансформації та гуманітарної кризи. Вивчення цього досвіду дозволяє не лише розробити ефективні національні механізми, а й укріпити міжнародну солідарність, сприяючи реалізації європейських цінностей гуманізму, демократії та прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про статус біженців, 1951 // Верховна Рада України. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011
2. Протокол, що доповнює Конвенцію про статус біженців, 1967 // Верховна Рада України. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363
3. Європейська конвенція з прав людини. - Рим, 1950. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Global Trends: Forced Displacement in 2023 / UNHCR. - Geneva, 2024. - URL: <https://www.unhcr.org/global-trends>
5. Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status / UNHCR. - Geneva, 2019. - URL: <https://www.unhcr.org/us/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>
6. Temporary Protection Directive 2001/55/EC // Official Journal of the European Communities. - 2001. - URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/eng>
7. Asylum Report 2024 / European Union Agency for Asylum. - Luxembourg, 2024. — URL: <https://euaa.europa.eu/asylum-report-2024>
8. UNHCR Ukraine. Situation Flash Update. - Kyiv, 2024. - URL: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/legacy-pdf/ukraine_protection_analysis_update_-_july_2024-compressed.pdf
9. Germany will turn away migrants without papers at the border // The Times, 2025. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/germany-will-turn-away-migrants-without-papers-at-the-border-xf8tr60mr>
10. Germany's toughening on immigration sparks tense debate // Le Monde, 2024. - URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/09/15/germany-s-toughening-on-immigration-sparks-tense-debate-in-europe_6726138_4.html
11. Newcomer education in Germany // Wikipedia. - URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/Newcomer_education

12. UNHCR та Міністерство національної єдності України. Спільна заява щодо підтримки вимушено переміщених осіб. - 2025. - URL: <https://www.unhcr.org/ua/en/news/press-releases/unhcr-and-ministry-national-unity-partner-support-forcibly-displaced-ukrainians>UNHCR
- Bundeszentrale für politische Bildung. Migration und Integration. - 2023. - URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/>
13. Bundeszentrale für politische Bildung. Migrationspolitik Dezember 2023. - 2023.- URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/migrationspolitik/545232/migrationspolitik-dezember-2023/bpb.de>
14. Germany will turn away migrants without papers at the border // The Times, 2025. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/germany-will-turn-away-migrants-without-papers-at-the-border-xf8tr60mr>
15. Кабінет Міністрів України. Стратегія державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб до 2025 року. - 2023. - URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/the-government-of-ukraine-approved-the-state-policy-strategy-on-internal-displacement-until-2025>Portal
16. Danish Refugee Council. Ukraine: Nowhere to go - internally displaced persons struggle with limited access to housing. - 2025. - URL: <https://drc.ngo/resources/news/ukraine-nowhere-to-go-internally-displaced-persons-struggle-with-limited-access-to-housing/drc.ngo>
17. People in Need. Ukrainian refugee crisis: the current situation. - 2025. - URL: <https://www.peopleinneed.net/the-ukrainian-refugee-crisis-current-situation-9539gp>People in Need
18. Sychova V., Kapinus O. Transformation of State Policy on Internally Displaced Persons in Ukraine // Public Administration. - 2023. - №4. - С. 56–67. - URL: <https://periodicals.karazin.ua/apdu/article/view/20350>
19. Міністерство соціальної політики України. Інформація для внутрішньо переміщених осіб. - 2025. - URL:

- <https://www.msp.gov.ua/en/otrymuvacham-soc-pidtrymky/vnutrishno-peremishchenym-osobam> Міністерство соціальної політики України
20. IOM. Ukraine Internal Displacement Report. - 2024. - URL: :
<https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-18-october-2024>
 21. UNHCR Ukraine. Situation Ukraine Refugee Situation - Operational Data Portal. 2025. - URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> Оперативний портал даних+1 Оперативний портал даних+1
 22. European Union Agency for Asylum. Responding to arrival of displaced persons from Ukraine. - 2024. - URL: <https://euaa.europa.eu/asylum-report-2024>
 23. Council of Europe. Supporting Ukraine's IDPs: Policy Recommendations. - 2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/the-government-of-ukraine-approved-the-state-policy-strategy-on-internal-displacement-until-2025> Portal
 24. OECD. Germany's Integration of Refugees. Migration Policy Debates №21. - 2023. - URL: <https://www.oecd.org/migration/migration-policy-debates-21.pdf>
 25. European Migration Network (EMN). Annual Report on Migration and Asylum. - 2023. - URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports_en
 26. International Organization for Migration (IOM). World Migration Report 2024. - 2024. - URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>
 27. European Commission. Governance of migrant integration in Germany. - 2023. - URL: https://migrant-integration.ec.europa.eu/country-governance/governance-migrant-integration-germany_en Migrant Integration+1 Migrant Integration+1
 28. UNHCR. Resources for employers in Germany. - 2023. - URL: <https://www.unhcr.org/europe/resources-employers-germany> UNHCR
 29. BAMF (Federal Office for Migration and Refugees). Migration Report 2022. Nürnberg, 2023. URL:

- <https://www.bamf.de/EN/Themen/Migration/migration-node.html>
30. OECD. International Migration Outlook 2023. Paris, 2023. URL: <https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>
 31. Migration Policy Institute. Germany: A Global Migration Hub. Washington DC, 2023. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/germany-global-migration-hub>
 32. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Integration of young refugees in the EU: Good practices and challenges. 2023. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/integration-young-refugees>
 33. European Commission. Migration and Home Affairs — Country Factsheet: Germany. 2024. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/germany_en
 34. Council of Europe. Human Rights of Refugees and Migrants in Europe. Strasbourg, 2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/refugees-and-migrants>
 35. European Parliament. Migration and asylum in the EU: Facts and figures. Brussels, 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78630/migration-and-asylum-in-the-eu-facts-and-figures>
 36. UNHCR. Germany - Operational Update. Geneva, 2023. URL: <https://www.unhcr.org/dach/de/services/germany>
 37. Federal Statistical Office of Germany (Destatis). Migration and Integration Statistics 2024. Wiesbaden, 2024. URL: https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/_node.html
 38. Deutsches Institut für Menschenrechte (German Institute for Human Rights). Flüchtlingsschutz und Menschenrechte in Deutschland. Berlin, 2024. URL: <https://www.institut-fuer-menschenrechte.de>
 39. Bertelsmann Stiftung. Successful Refugee Integration in Germany: Key Learnings. Gütersloh, 2023. URL: <https://www.bertelsmann->

stiftung.de/en/topics/latest-news/2023/june/successful-refugee-integration-in-germany

40. International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). The Future of Migration Governance in Europe. Vienna, 2023. URL: <https://www.icmpd.org/>
41. European Training Foundation (ETF). Migrant Integration in Labour Markets: Germany. Turin, 2023. URL: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications>
42. UNICEF Germany. Protecting Refugee Children in Germany. 2024. URL: <https://www.unicef.de/informieren/unicef-themen/fluechtlingsskinder>
43. Caritas Germany. Refugees and Migration — Current Challenges. 2023. URL: <https://www.caritas.de/english/internationalaid/refugees>
44. International Labour Organization (ILO). Refugees' Access to Labour Markets: Germany Case Study. Geneva, 2023. URL: https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/publications/WCMS_123933/lang--en/index.htm
45. Migration Observatory at the University of Oxford. Germany's Migration Policy in European Context. Oxford, 2023. URL: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/>
46. RAND Europe. Evaluating Integration Policies for Refugees in Germany. Cambridge, 2024. URL: <https://www.rand.org/randeurope.html>
47. Federal Ministry of the Interior and Community (BMI). Migration Policy in Germany. Berlin, 2024. URL: <https://www.bmi.bund.de/EN/homepage/homepage-node.html>
48. European Court of Human Rights (ECHR). Case Law on Refugee Protection. Strasbourg, 2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>
49. IZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit). Support for Refugee Integration in Germany. 2023. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/312.html>